

ÜMMETİN İHTİLAFLI
RAHMETTİR

MÜCAHİD BİN MUHAMMED

MUVAHHİD YAYINLARI

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

Rahmân ve Rahîm Olan Allah'ın Adıyla...

Şeyhû'l-İslam İbn Teymiyye Rahîmehullah Şerhû'l Umdeti'l-Fıkh (1/569) isimli eserinde şöyle der:

“Allah Bu Ümmete Alimlerin İhtilafını; Rahmet ve Genişlik Kılmıştır!”

ÜMMETİN İHTİLAFI RAHMETTİR!

Müellif

Mücahid bin Muhammed

MUVAHHİD YAYINLARI

 www.almuwahhid.org

İletişim:

 info@almuwahhid.org

İÇİNDEKİLER

MUKADDİME	5
HARAM VE HELAL OLAN İHTİLAFIN BEYANI VE BU İHTİLAF ÇEŞİTLERİNİN MAHALLİ	13
ÜMMETİN İHTİLAFINDA ALLAHU TEALA'NIN RAHMETİNİN KAPSAMINA DAİR ALİMLERİN BEYANI VE BU KONUDAKİ HİKMETİN İZAHİ	30

MUKADDİME

Muhakkak ki hamd bütünü ile Allah'a mahsustur. Ona hamd eder, ondan yardım ve mağfiret dileriz. Nefislerimizin şerrinden, amellerimizin kötülüğünden ona sığınırız. Allah kimi hidayete erdirirse onu saptırarak, kimi de saptırırsa onu hidayete erdirecek yoktur.

Allah'tan başka hak ilah olmadığına şehadet ederim. O, tektir ve ortağı yoktur. Yine şehadet ederim ki, Muhammed *Sal-lallâhu Aleyhi ve Sellem* onun kulu ve Rasûlü'dür.

“Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan ve ondan da eşini yaratan ve ikisinden birçok erkekler ve kadınlar üretip yayan Rabbinizden korkun! Adını kullanarak birbirinizden dilekte bulunduğunuz Allah'tan ve akrabalık haklarına riayetsizlikten sakının! Şüphesiz Allah sizin üzerinize gözetleyicidir.”¹

“Ey iman edenler! Allah'tan korkulması gerektiği gibi korkun ve sizler ancak Müslümanlar olarak ölün!”²

“Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğru söz söyleyin ki Allah, amellerinizi ıslah etsin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederse büyük bir kurtuluşa ermiş olur.”³

Bundan Sonra:

“Muhakkak ki, sözlerin en doğrusu Allah'ın Kitabı, yolların en hayırlısı Muhammed Sallallâhu Aleyhi ve Sellem'in yoludur. İşlerin en kötüsü ise sonradan ortaya çıkarılanlardır. Sonradan ortaya çıkarılan her şey bid'attir. Her bid'at sapıklıktır. Her sapıklıkta ateştedir.”

¹ Nisa, 1

² Ali İmran, 102

³ Ahzab, 70-71

Allahu Teala'dan ortaya koyduğum bu çalışma vesilesi ile hakkı elimle ikame edip insanların hidayetine vesile kılmasını, benim elimle onları karanlıklardan aydınlığa çıkararak hakka irşad etmesini temenni ediyorum!

Rabbim benden kabul buyur ve bu çalışmamı hayatımda ve hayatımın ardında bana sevap kazandıracak, azaptan kurtaracak hem kendi nefsim için hem de insanlar için faydalı bir ilim kıl, amin!

Allah'ın izni ve yardımını ile bu başlık altında;

- **Ümmetin yani alimlerin ihtilafı rahmet midir?**
- **İhtilaf mutlak olarak haram mıdır veya mutlak olarak helal midir?**
- **İhtilafın çeşitleri var mıdır?**
- **Varsa hangi tür ihtilaf haram olup, yerilmiştir, hangi tür ihtilaf helal olup, övülmüştür?**

Gibi konular izah edilmeye çalışılacaktır.

Bu mesele yani alimlerin dinin çeşitli meseleleri hakkında ihtilaf etmiş olmaları hususu eski dönemlerden beri bir çok kimsenin kafasını karıştıran bir mesele olmuştur. Bu gün de birileri; "**İhtilafın rahmet olması mümkün değildir, zira Allahu Teala Kur'an'da ihtilafı yermiştir, ittifakı övmüştür, insanların vahdet olmalarını istemiştir, şayet ihtilaf rahmet olsaydı, ittifak azap olurdu, ihtilaf ittifaktan daha hayırlı olurdu, ihtilaf rahmet değil felakettir**" vb. kelimelerle Allah'ın rahmetini ağızlarıyla söndürmeye çalışıp, ümmetin ihtilafını mutlak olarak reddetmektedirler. **Bunun sonucu olarak ta sahabeden tabiine, seleften halefe kadar, sayılması mümkün olmayacak derecede fıkın bir çok alanında, dinin teferruatında ihtilaf etmiş olan alimlerin sapıklık üzere icma ettikleri meydana çıkmaktadır. Halbuki bu batıl netice imkansızdır!...**

Risalede zikredileceği üzere ihtilafın her türüsünün mutlak anlamda yerildiğini ilk dile getirenler Mutezile

imamı Cahız gibi birtakım dalalet ve ilhad ehli kelamcılar olmuştur. Sonraki dönemlerde bidat ehlinin bu kelimelerini benimseyen -Allah bizi de onları da affetsin- İbn Hazm gibi bazı Zahiri uleması da olmuştur. Bugün de İslam dinini temelinden inkar eden bir takım zındıkların bu inkarlarına getirdikleri gerekçelerden bir tanesinin mezhepler arasındaki ihtilaflar olduğunu görmekteyiz.

Bunlar **“Eğer Allah kendisine uyulması için bir tane din indirdiyse neden bu ihtilaflar çıktı?”** sorusunu ortaya atarak İslam’ın Allah katından gelen hak din oluşu hususunda şüphe ekmeğe çalışmaktadırlar. Keza bugün dinden uzak duran birçok kimsenin bu uzak duruşlarına gerekçe olarak **“Bu kadar çok mezhep, tarikat, cemaat vs. arasında hangisine uyacağız, hangisi Allah’ın dinidir?”** dediklerine çokça şahit olmuşuzdur. Bunlara akide konusunda, usûli meselelerde yegane uyulacak yolun Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat olduğu, sonradan ortaya çıkan bütün fırkaların sapıklık üzere olduğu izah edildiğinde ise bu sefer; Ehl-i Sünnet’in içinde ki fihhi mezhepler arasındaki ihtilafları nazara vererek, hangi mezhebin hak olduğunu nasıl bileceğimiz, sorusunu gündeme getirdiklerini ve böylece dinle amel etmekten uzak duruşlarını bu şekilde yani **“Hangi din anlayışının doğru olduğunu bilememeleri”** ile gerekçelendirdiklerini görürüz. Bu, vasat yoldan ilhad edilmiş bir ifrat yoludur!..

Avam ve havas arasında yaygın olan bu şüphelerin etkisi altında kalan kimi din savunucuları (!) ise akidede olduğu gibi, fihhi meselelerde de Kitap ve Sünnet’te her meselenin çok açık bir şekilde izah edildiğini, içtihadı bırakılmış hiçbir mesele olmadığını, iddia ederek bütün herkesin tek bir görüş etrafında birleşmesi gerektiğini ileri sürmekte ve ümmet arasında görülen ihtilafların ise dinden kaynaklanmadığını, bilakis dinden sapmaktan kaynaklandığını iddia etmek suretiyle bu şüpheyi def ettiklerini zannetmektedirler. Bu da dini heva ve heveslerine

göre sil baştan şekillendirip, yeniden dizayn etmek isteyen mülhidlerin, vasat yoldan saptıkları diğer bir tefrit yoludur.

Nitekim Türkçede “İslam’da Mezhep” adıyla basılan bir kitapta mezheplerin neden reddedilmesi gerektiği hususu şu hikayeye delillendirilmektedir (!):

Güya Japonya’da bir grup aydın, okur-yazar kişi İslam’a girmek istemiş, lakin Şafii, Hanefi gibi mezhep müntesiplerinden her birisi bu kişilere kendi mezheplerine girmeye davet edince bu Japonlar da şaşırıp kalmışlar ve İslam’a girmekten vazgeçmişler! **İşte din hakkında kendileri de şek şüphe içerisinde olan bir takım mülhidler güya bu şüphelere cevap olarak İslam’da ki mezheplerin ve fıkhî ihtilafların tamamen sonradan ortaya çıkmış asılsız şeyler olduğunu ispatlama gayreti içerisine girmişlerdir.**

Bilhassa kendini Selefte nisbet ettiği halde, Selefin Menhecini değil de, Selefte muhalefet edenlerin menhecini esas alan, Allah’tan başka ikinci bir ilah edinen müşrikleri cehaletleri sebebi ile Müslüman görmek gibi dinin çeşitli asıllarında Tevhide muhalefet eden başta Ebu Muaz Seyfullah Erdoğan, Yarbuzi, Tacettin Bayburdi vb. “Selefi” (!) görünümlü cehennem davetçileri tarafında bu batılın savunuculuğunu yapanlar, sanal ortamda bir hayli fazla ve yaygındır. Bunların da asıl kaynağı Elbani, Mukbil b. Hadi el-Vadi’i gibi belamlardır. Yeri geldiği zaman hem itikad hem menhec bakımından bu zevatın geçmişte ki Cahız gibi Mutezile belamlarına ne kadar benzediklerini ve aynı yolun yolcusu olup, aynı davayı güttüklerini gayet iyi anlayacak, tarihin tekkerrür ettiğini göreceksiniz. Bir yandan bunları tekfir edip, bir yandan da bunların görüşlerini dinlendirerek, onların batıl menhecine sap olan, onlardan beslenen bazı ayak takımı insanları zikretmeye onları muhatap almaya da ayrıca gerek yoktur. **Çünkü batılın menşei bellidir, bunu bırakıp bu**

kaynaktan beslenen mukallit cahilleri muhatap almak abesle iştigal olur...

Allah'ın izni ve yardımıyla bu risalede dalalet ve ilhad ehlinin görüşlerini yok edip, gönüllere bu konuda yeterli olan ilmi verecek Ehl-i Sünnet alimlerinin sözlerini sarf ederek meseleyi izah etmeye gayret edeceğiz. Ancak ondan önce bu ilhada sapanların hedef ve gayelerini kısaca açıklamak istiyorum. Zira gayelerinin batıllığı anlaşıldığı zaman bu gayeye ulaşmak için takındıkları batıl tavırlar, tutundukları geçersiz sebepler de net bir biçimde anlaşılacaktır.

Kendilerini **“Zahiriliğe”** nisbet ederek, akide ve usul meseleleri dışında, fihhi alanda ve fûru meselelerde ihtilafın rahmet olmadığını söyleyip, ihtilafı reddeden mülhidler şu ana kadar ki ümmet arasında bu kapsamda cereyan eden bütün ihtilafları reddedip tek bir görüşü dayatmaya çalışmak sureti ile **“Kuran ve Sünnet’e tabiyiz, hiçbir alimi Kur’an ve Sünnet’in önüne geçirmiyoruz, alimleri rab edinmiyoruz, hadisler açık bizi mezhepler bağlamaz, alimler bağlamaz, alimler hadislere muhalefet etmişlerdir”** gibi kulağa hoş gelecek, sihirli ve bir o kadar da altında büyük münkerler barındıran bu sözlerle esasında kendi görüşlerini dayatarak yeni bir mezhep kurma çabasındadırlar. Kuran ve Sünnet’e ittiba adı altında, kendi görüşlerine ittiba etmeye davet etmekte, ümmetçe ihtilaf edilen meseleleri sonlandırmak sureti ile din hakkında görüş beyan etme hususunda kendilerini ön plana çıkarmak, fetva, içtihad, hüküm beyan etme makamında yalnızca kendilerini görmek, riyaseti ele geçirmek, söz sahibi olmak istemektedirler. **Hatta öyle ki bir konuda kendilerine muhalefet edenler, esasında Kur’an’a ve Sünnet’e muhalefet kastıyla değilde, onların Kur’an ve Sünnet’ten çıkardıkları anlayışlarına muhalefet etmesine rağmen derhal o kişiyi “Kur’an’a ve Sünnet’e muhalefet ettin, fıska girdin, sen bidatçisin” şeklinde kapı dışarı edebilmektedirler.** Burada sorulması gereken şudur: **Acaba ittiba Kur’an ve Sünnet’e mi? Yoksa birilerinin Kur’an ve Sünnet’ten anladıkları fasit anlayışlara mı?**

İşte bu tarz dalalet ve ilhad ehli insanlar ihtilafı reddetmeyecek, Kur'an ve Sünnet'i kendi habis reyleri ve fasit anlayışları üzere değil de, Selef'in Fehmi/anlayışı üzere anlayacak olsalar, hiçbir alimin dile getirmediği, hatta kimi zaman bidat ehlinen bile örneği bulunmayan görüşleri ortaya atamayacaklardır. Örneğin onlardan kimi ahmak ve cahil olanlar; namazı kasıtlı olarak terk edenin hükmü hususunda, ümmetçe en muhter ve en meşhur olan bu noktada ki ihtilafı reddetmektedir. Peki reddetmelerinin sebebi nedir? **Çünkü onlar kendi habis reyleri ve fasit akılları ile, bütün dalalet ve ilhad ehli kimseler gibi Kur'an ve Sünnet'ten batıl bir sonuç çıkarıp, namazı kasıtlı olarak terk eden kimsenin kafir olduğunu ve buna muhalefet eden alimlerinde -ki bu ümmetin büyük çoğunluğudur- bidatçı sapık olduğunu söylediler, bin dört yüz senedir hiç bir alimin dahası hiç bir bidat ehlinin bile ortaya atmadığı bir görüşü savundular. Şayet Ümmet'in ihtilafının rahmet olduğunu, genişlik olduğunu söyleseler kasıtlı olarak namazı terk edenleri tekfir etmeyen, ihtilafın mevzu bahis olduğu bu konuda kendileri gibi düşünmeyen alimleri bidatçı göremezler, bin dört yüz sene sonra geçmiş bidatçilerden bile örneği olmayan bir görüşü savunamazlardı!**

Bu bidat ve dalaletin daniskası olan görüşlerinden anlaşılıyor ki; bu neticeye varan kimselere göre bir konuda kendilerince sahih hadisler varsa, yine kendilerince deliller açıksa, bu konu ne olursa olsun, hakkında ne kadar ihtilaf bulunursa bulunsun, kendileri gibi düşünmeyenleri tıpkı namazı kasıtlı olarak terk edenleri tekfir etmeyen alimleri bidatçı gördükleri gibi bidatçı görmektedirler. **Onların ihtilafı olan her meselede takip ettikleri usul budur. Zira söz konusu bu mülhidler ümmetin en meşhur ihtilafında dahi; ümmet birbirini bu konuda ne bidate ne küfre ne de fıskaya nisbet etmediği halde, bin dört yüz sene sonra gelerek oturdukları yerden kendilerince bir görüş tercih edip aksini söyleyen**

Rabbani Evliya Ulema da dahil ümmetin büyük çoğunluğunu; bidate nisbet etmekte, adeta ümmetin saptığını, kendilerinin ise hidayet üzere olduğunu söylemektedirler.

Şunu da belirtmek isterim ki; meseleleri iyi fikh eden birisi bunların çoğu usulü ile “Kur’an Müslümanlığı”nı savunan, sünnet düşmanı modernistlerin usullerinin aynı olduğunu da çok rahatlıkla görecektir! Zaman zaman buna dikkat çekeceğiz. Bunlar, ortaya attıkları bu usuller ile hem Kitap ve Sünnet’in açık nasslarına, hem ümmetin icmasına, hem akla, hem fitrata karşı gelmişler, hem de tarihen sabit olup, insanlığın ayrılmaz bir parçası olan ihtilaf gerçeğini inkar etmişlerdir. Zira bu risalede de detaylarıyla anlatılacağı üzere ihtilaf, insanlık tarihi kadar eski ve meşru bir vakıadır.

Öyle ki Davud ve Süleyman *Aleyhime's-Selam* gibi iki peygamber dahi kendi aralarında ihtilaf etmişlerdir. Hakeza Rasûlullah *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in ashabı onun “Beni Kurayza yurduna varmadan ikinci namazını kılmayın” emrinde ihtilaf etmiş, lakin bu ihtilaftan dolayı, ne Allahu Teala tarafından ne de Rasûlullah *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* tarafından kınanmamışlardır. **Rasûlullah *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den sonraki sahabe-nin kendi aralarındaki ihtilafları ise kitaplara sığmayacak kadar meşhurdur. Bu batıl ehli ise sırf kendi kafalarındaki fasit teorileri isbat etmek, her dalalet ve ilhad ehlinin yaptığı gibi Kur’an ve Sünnet’ten çıkardıkları fasit sonuçlara davet etmek adına bu zaruri olarak bilinen açık gerçekleri bile ters yüz etmişler ve Allahu Teala’nın - risalede bir kısmı izah edilecek- belli hikmetlerden dolayı dindeki bazı hükümleri açık olarak beyan etmeyip, kulların içtihadına bırakmış olduğu ve bunun sonucu olarak ta ihtilaf ettikleri vakıasını inkar etmeye yeltenmişlerdir.** Onlar bu hususta açık deliller hakkında ihtilafa düşenleri kınayan nassları ve selef kavillerini delilleri kapalı olan içtihadi mevzulara

da tatbik etmeye çalışmışlar ve böylece her bidat ehlinin yaptığı gibi mücmel delilleri esas alıp tafsili meselelere delil getirmeye kalkışmışlardır.

**Allah'ın izni ve yardımıyla; risalenin detaylarına in-
dikçe bu kimselerin getirdiği delillerin konuya delalet et-
mekten ne kadar uzak olduğu ortaya çıkacaktır. Tefvik Al-
lah *Azze ve Celle'*dendir...**

HARAM VE HELAL OLAN İHTİLAFIN BEYANI VE BU İHTİLAF ÇEŞİTLERİNİN MAHALLİ

Dinden sapmanın, eğriyi doğrudan, hakkı batıldan, ayıramamanın ve dalalet yollarına girmenin en büyük sebeplerinden bir tanesi de cahiller tarafından kasıtsız, sap-tırıcılar tarafından kasıtlı olarak şeriatin hitabında ki maksatları yerli yerine koymamak, bu hitabı Allahu Te-ala'nın ve Rasûlullah *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in maksat ve muratlarından uzak bir şekilde anlamaktır...

Kişi Allah ve Rasûlü'nün hitabını yerli yerinde değerlendirmediği müddetçe ihtilafın haram olan ve helal olan kısmını da asla anlayamayacaktır. Zira çoğu cahil kişi müşterek lafızlara aldanarak, zannetmektedir ki, bu lafızlardaki ortaklık mahiyetteki ortaklığı gerektirmektedir. Halbuki bir çok örnek vardır ki Allah ve Rasûlü mevzu bahis lafızları bir siyakta (cümle akışında) yermiş bir siyakta övmüştür. Ya da bir siyakta kullandığı kavramlar büyük şirk veya büyük küfre delalet ederken, başka bir siyakta kullandığı bu kavramlar küçük şirke veya küçük küfre delalet etmektedir.

Bu demektir ki; hükmü lafızları itibari ile değil mahiyetleri itibari düşünmek zorundayız. Çünkü lafızlar ancak manalarıyla değerlendirilir. **Hükmün varlığı ve yokluğu, ilgili illetlerin/sebeplerin varlığına ve yokluğuna bağlı olduğuna göre; söz konusu lafzın mahiyetine indiğimiz takdirde, illetlerini göz önünde bulundurarak, o söze hüküm verebiliriz.**

Bu konu hakkında Şeyhû'l-İslam İbn Teymiyye *Rahîmehulahu Teala* şöyle demektedir:

أَنَّ الْإِسْمَ الْوَاحِدَ يُنْفَى وَيُتَّبَعُ بِحَسَبِ الْأَحْكَامِ الْمُتَعَلِّقَةِ بِهِ فَلَا يَجِبُ إِذَا أُثْبِتَ أَوْ
نُفِيَ فِي حُكْمٍ أَنْ يَكُونَ كَذَلِكَ فِي سَائِرِ الْأَحْكَامِ

“Muhakkak ki bir isim (hem) nefyedilir, (hemde) kendisine bağlı olan hükümler sebebiyle ispat edilir. Bir hüküm hakkında bu isim ispat edildiğinde veya nefyedildiğinde bunun diğer hükümlerde de aynı olacağını gerektirmez.”⁴

İsmimiz/kavramımız malum olduğu üzere; ihtilaftır. Peki bu kavram mutlak olarak her zaman nefyedilen bir kavram mıdır, yoksa bazen ispat edilen bir kavram mıdır? Bu sorunun cevabını bulabilmemiz için, ihtilafın ne olduğunu öğrenmeli ve sınırlarını bilmeliyiz.

İhtilafın mutlak olarak haram olduğunu söyleyenlere göre dinde ki bütün ihtilaflar dalalettir, dinden sapmaktan kaynaklanmaktadır. Bu görüş hakkında ki delillerin zanni ve ihtimalli olması sebebiyle, içtihadı açık olan bütün meselelerde ihtilaf eden başta Selef-i Salih'in ve onların ihtilafına bağlı olarak ihtilaf eden Hayrû'l-Halef'in dalalet üzere olduğunu kabul etmeyi gerektirir ki bunun batıl olduğu açıktır. Çünkü Rasûlullah *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem* şöyle buyurmuştur:

«خَيْرُ النَّاسِ قَرْنِي، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ، ثُمَّ الَّذِينَ يَلُونَهُمْ»

“İnsanların en hayırlısı benim çağımdır. Sonra onlardan sonra gelenler, sonra onlardan sonra gelenler!”⁵

Malum olduğu üzere; başta cennetle müjdelenenler, raşid halifeler, ehl-i beyt ve bütün sahabeler; fıkıh kitaplarında yer alan abdestten namaza, namazdan zekata, zekattan oruca, oruçtan hacca, alışverişten mirasa, nikâhtan talaka bir çok konunun (asıllarında değil) teferruatında ihtilaf ede gelmişlerdir. İhtilaflarının sebebi ise, bazı cahillerin zannettikleri gibi sadece delillerin ulaşmaması değildir. Bilakis Kur'an ve Sünnet'te varid olan deliller üzerinden; Selef-i Salih asrında bu ih-

⁴ Mecmu'ul-Fetava 7/418

⁵ Muslim, 2533

tilaflar çok yoğun bir şekilde devam etmiş, ilmin tedvin edilmeye başlamasından sonra da bu ihtilaflar ciltlerce kitaplarda mahfuz edilmiştir. Sonra ki müteahhir ulemanın ihtilafının ana kaynağı da burasıdır. Yoksa onlar kendiliğinden bir ihtilaf çıkarmış değillerdir.

İşte ihtilafın rahmet olmadığını söyleyerek ihtilafı red etmek demek, bu kadar hayır üzere olan insanın şer üzere olduğuna ve dalalet üzere ihtilaf ede geldiklerini, itiraf etmeyi gerektirir. Halbuki ümmet dalalet üzere birleşmez/icma etmez. Çünkü ümmetin icması hüccettir ve hatadan masumdur/korunmuştur! Selef'ten Halef'e kadar ihtilaf eden ümmetin; rahmet üzere değil de, dalalet üzere olduğunu, rahmete değil de azaba müstehak olduğunu söylemek, müminlerin yolundan ayrılmak ve rasüle muhalefet etmektir!

Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

“Kim de kendisine doğru yol belli olduktan sonra Rasûle karşı gelir ve mü'minlerin yolundan başka bir yola uyarsa, onu döndüğü yolda bırakırız”⁶

Şeyhü'l-İslam İbn Teymiyye *Rahîmehullahu Teala* bu ayeti kerime hakkında diyor ki:

وَهَذِهِ "الآيَةُ" تَدُلُّ عَلَى أَنَّ إِجْمَاعَ الْمُؤْمِنِينَ حُجَّةٌ مِنْ جِهَةِ أَنَّ مُخَالَفَتَهُمْ مُسْتَلْزِمَةٌ لِمُخَالَفَةِ الرَّسُولِ وَأَنَّ كُلَّ مَا أَجْمَعُوا عَلَيْهِ فَلَا بُدَّ أَنْ يَكُونَ فِيهِ نَصٌّ عَنِ الرَّسُولِ

Bu ayeti kerîme şuna delildir: **“Mü'minlerin icması hüccet teşkil eder. Zira müminlere muhalefet etmek, Rasûle muhalefet etmeyi gerektirir. Onların üzerinde icma ettikleri her hususta mutlaka Râsul'den gelmiş bir nass vardır.”⁷**

⁶ Nisa, 115

⁷ Mecmu'ul Fetava, 7/38

Başka bir yerde ise şöyle demiştir:

وَمَعْرِفَةُ إِجْمَاعِهِمْ وَنِزَاعِهِمْ فِي الْعِلْمِ وَالدِّينِ خَيْرٌ وَأَنْفَعُ مِنْ مَعْرِفَةِ مَا يُذَكَّرُ مِنْ
إِجْمَاعِ غَيْرِهِمْ وَنِزَاعِهِمْ. وَذَلِكَ أَنَّ إِجْمَاعَهُمْ لَا يَكُونُ إِلَّا مَعْصُومًا وَإِذَا تَنَازَعُوا فَالْحَقُّ لَا
يَخْرُجُ عَنْهُمْ

“İlim ve din konusunda onların (Selefin) icmalarını ve ihtilaflarını bilmek zikri geçen başkalarının icmalarını ve ihtilaflarını bilmekten daha hayırlı ve faydalıdır. **Çünkü sadece onların icmaları hatadan korunmuştur/masumdur! İhtilaf ettikleri zaman da hak onların dışına çıkmaz...**”⁸

Ümmetin; rahmetten uzak bir şekilde, dalalet üzere birleşerek ihtilaf edegeldiklerini gerektiren bu batıl gereksinimden kurtulmanın yolu ise; ihtilafın nefyedildiği yeri, kendi makamına göre değerlendirip, sınırını ona göre çizmekten, ihtilafın nefyedilmediği, isbat edildiği yeri bu kısma dahil etmemekten, bu kısmı ayrı değerlendirmekten geçmektedir. Zira yukarıda zikrettiğimiz; dalalet üzere birleşmesi mümkün olmayan ümmeti; dalalet üzere birleştiğinin ikrar edilmesini zorunda bırakan; ihtilafın mutlak olarak haram olduğu, görüşünün bu batıllığı bile ihtilafın isbat edilen, haram değil helal, dalalet değil hidayet, felaket değil rahmet olan kısmının olduğunu zorunlu olarak göstermektedir.

Yine Şeyhû'l-İslam İbn Teymiyye *Rahîmehullahu Teala'nın* başka bir yerde şöyle demektedir:

وَأَمَّا إِجْمَاعُ الْأُمَّةِ فَهُوَ حَقٌّ لَا تَجْتَمِعُ الْأُمَّةُ - وَلِلَّهِ الْحَمْدُ - عَلَى ضَلَالَةٍ كَمَا وَصَفَهَا
اللَّهُ بِذَلِكَ فِي الْكِتَابِ وَالسُّنَّةِ فَقَالَ تَعَالَى: {كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ

بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ { وَهَذَا وَصْفُ لَهُمْ بِأَنَّهُمْ يَأْمُرُونَ بِكُلِّ مَعْرُوفٍ
... وَيَنْهَوْنَ عَنِ كُلِّ مُنْكَرٍ

فِي قَوْلِهِ: {وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمُنْكَرِ} فَلَوْ قَالَتِ الْأُمَّةُ فِي الدِّينِ بِمَا هُوَ صَلَالٌ لَكَانَتْ لَمْ تَأْمُرْ بِالْمَعْرُوفِ فِي ذَلِكَ
وَلَمْ تَنْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ

Ümmetin icmasına gelince; bu haktır ve Allahu Teala'nın bunu Kur'an ve Sünnet'te belirttiği gibi, ümmet - Allah'a hamdolsun!- dalalet üzere birleşmez. Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

“Siz, insanlar için çıkarılmış en hayırlı ümmetsiniz. İyiliği emreder, kötülükten men eder ve Allah’a iman edersiniz.”⁹

Her türlü iyiliği emretmeleri ve her türlü kötülükten sakındırmalarından ötürü bu vasıf onlara aittir. Yine Allahu Teala'nın şu kavlinde şöyle geçmektedir:

“Mümin erkekler ve mümin kadınlar; bir birlerinin velisidirler. İyiliği emreder, kötülükten sakınırlar.”¹⁰

Şayet ümmet dalalet olan şeyleri konuşacak olsaydı; bu noktada iyiliği emretmiş ve münkerden sakındırmış olmazdı...¹¹

Şayet “ihtilaf” mutlak olarak dalalet oluyor ve asla rahmet kapsamına girmiyorsa, o halde bu ayetlerde ki mükemmel vasıflara sahip olan ümmet sapıklık üzere birleşmiştir. Her biri münkere rıza göstermiş, ondan nehyetmemişlerdir. Çünkü onlar ihtilaf edegelmiştir.

⁹ Al-i İmran, 110

¹⁰ Tevbe, 71

¹¹ Mecmu'ul-Fetava 19/177

Halbuki ümmette sapıklık üzere birleşecek değildir. İhtilafı mutlak olarak dalalet görenlere göre; ya Allahu Teala'nın ayetlerinde kastettiği ümmet, Selefî Salih'in ve onlara en güzel şekilde tabi olanlar değildir, başka bir ümmettir, çünkü bu ümmet ihtilaf edegelmiştir, onlara göre de ihtilaf dalalettir, dinden sapmanın ta kendisidir! Ya da Allahu Teala -haşa ve kella- kelimasında noksanlık yapmıştır! Ya da ihtilafın rahmet olan kısmını reddedip, ihtilafı tamamen dalalet gören; dalalet ve ilhad ehli, ucu Allahu Teala'nın zatına kadar giden, büyük bir dalaletin içine düşmüştür ki, elbette kesin olan budur!

Ucu Allahu Teala'nın zatında noksanlık düşünmeye kadar varan bu dalalet bataklığından kurtulmak, Allahu Teala'nın kendilerinden razı olduğu, kendilerinin de Allah'tan razı olduğu, çıkarılmış en hayırlı ümmet olan Selefî Salih'inin sapıklık üzere birleşmediğini, ihtilaf ederek sapmadığını ortaya koymak için, zaruri olarak ihtilafın helal olan kısmını isbat etmemiz gerektiğine göre; ihtilafın kısımlarını açıklamaya geçebiliriz...

İmam Şafii *Rahîmehullahu Teala*, "Er-Risale" adlı eserinde tam olarak konumuza ışık tutacak bir şekilde kendisine birinin şöyle soru sorduğunu aktarır:

قال: فإنى أجد أهل العم قديماً وحديثاً مختلفين فى بعض أمورهم، فهل يسعهم ذلك؟

قال: فقلت له: الاختلاف من وجهين: أحدهما: محرم، ولا أقول ذلك فى الآخر.

قال: فما الاختلاف المحرم؟

قلت: كل ما أقام الله به الحجة فى كتابه أو على لسان نبيه منصوفاً بيناً: لم يحل الاختلاف فيه لمن علمه.

Adam Dedi ki: **Ben, eskiden ve şimdiye kadar ilim ehlinin bazı konularda ihtilaf ettiklerini görüyorum. Bu (ihtilaf), onlara (bir) genişlik midir?**

Ona şöyle dedim: **İhtilaf iki çeşitten oluşur. Birisi haram kılınmıştır. İkincisi için böyle bir şey söyleyemem.**

Adam: "Haram olan ihtilaf nedir?" dedi.

Şöyle dedim: **Allah'ın Kitabı'nda veya Rasûlü'nün diliyle ortaya koyduğu delilin açıkça Nass kılındığı bütün hususlar hakkında onları bilenler için ihtilafa düşmek helal değildir!**

Buraya kadar İmam Şafii *Rahîmehullahu Teala*'dan iktibas ettiğimiz bu nakilde; ihtilafın mutlak olarak haram olmadığı, bilakis haramlığının söz konusu edilemeyeceği bir yönünün olduğunu açıkça anlamış bulunmaktayız. Devamında İmam, haram olan ihtilafın mahiyetini lafzen az, lakin manen çok bir şekilde özetleyerek açıklamıştır...

Bilhassa bu açıklamada "Açıkça 'Nass' kılındığı" kelimesini kavrayamadığı için sapanlar çoktur. Esasında bu haram olan ihtilafları anlamada, helal olan ihtilafı ayırmada mihenk taşıdır. Bu cümlelerin manasını anlayamayıp, sınırını kendileri tayin eden dalalet ve ilhad ehli; ümmetin icmasına, Kur'an ve Sünnet'i en doğru şekilde anlayan Selef'in Fehmine göre değil de, kendi bakış açılarına ve zanlarına göre açık olan meseleleri, -halbuki bu meselelerin çoğuna zan ve ihtimaller dahil olmaktadır- hakkında "kati nass" olan meseleler kapsamına sokarak, bütün ihtilafli meselelerde, bir takım ayet ve hadislere bakarak bir görüş tercih edip, kendi görüşlerini "kati nass" seviyesine çıkarıp, ihtilaf edilen meselede kendilerine muhalefet eden kimse alim/müçtehid bile olsa "Nasslara Muhalefet" bahanesi ile haksız bir şekilde bidatle, fısıkla yeri geldiğinde küfürle suçlamaktadırlar.

O halde “Nass nedir? Hangi meseleler Kur’an ve Sünnet’te açıkça Nass kılınmıştır da onlara muhalefet etmek haramdır?” kısaca bu meseleye değinelim...

İmam Cuveyni *Rahîmehullahu Teala “el-Varakat”* adlı eserinde diyor ki:

Nass: “Sadece tek manaya gelen şeydir.” Yine denilmiştir ki; ‘Açıklanması, nazil olduğu gibi olandır”

Daha iyi anlaşılması için Kadı Ebu Ya’la *Rahîmehullahu Teala’nın “el-Udde fi Usuli’l-Fıkh”* adlı eserinde “Nass” hakkında yapılan muhtelif tarifleri toplu bir şekilde zikretmek istiyorum:

“Sadece tek bir manaya gelen her lafız, zahiri ve batını eşit olan, lafzı ortaklıktan hali olup, manası şüphe barındırmayan şeylerdir.”¹²

Örnek verecek olursak; Kur’an ve Sünnet’te beş vakit Namazın edasını emreden bütün deliller “Nass” kılınmıştır. Bu sebeple hiçbir delil Namazın beş vakit değil, dört vakit olduğuna, farz olmadığına delalet edemez. Bu yüzden kimse bu konuda ikinci bir söz söyleyemez. İbadeti Allah’a has kılmak, şirkten beri olmak vb. akidevi ve usûli meselelerde ki deliller de açıkça nass kılınmıştır. O yüzden ilim ehli der ki; **“Nass ile beraber içtihad yoktur!”** Çünkü bir meselede içtihad etmek, o meselede ihtilaf etmeyi, ikinci bir görüşün ortaya çıkmasını gerektirir. **Kati nass kılınmış meselelerde ise tek bir mana olması sebebiyle; kati nasslar hususunda içtihad etmek; bizzat Allah ve Rasûlü’ne muhalefet etmek demektir.**

Peki Nass’a muhalefet edenin hükmü nedir? İmam Şafii’nin dediği gibi kati nasslara muhalefet eden, genel hüküm itibari ile haram olan bir cürüm işlemiştir. **Lakin muhalefet ettiği Nass’a göre hüküm alır. Yerine göre kafir olur, ye-**

¹² el-Udde fi Usuli’l-Fıkh 1/137

rine göre bidatçı olur, yerine göre muteber bir cehalet sebebiyle mazur da olabilir. İşte İmam Şafii *Rahîmehullahu Teala*'nın haram olarak nitelediği ihtilafın kısmı burasıdır.

Haram olan ihtilafın temelini beyan ettikten sonra İmam Şafii *Rahîmehullahu Teala* devamla diyor ki:

وما كان من ذلك يحتمل التأويل، ويُدرَك قياسًا، فذهب المتأول أو القايِس إلى
معنى يحتمله الخبر أو القياس، وإن خالفه فيه غيره: لم أقل أنه يُصَيِّق عليه ضيقَ
الخلاف في المنصوص

“Te'vil edilmesi mümkün olan ve kıyas yoluyla idrak edilen hükümlerde, yorumcu veya kıyasçının, haber ya da kıyasın delalet edebileceği bir manayı ileri sürdüğü ve başkasının da ona muhalefet ettikleridir. Bunlar, hakkında Nass bulunan bir konuda ihtilafa düşme gibi değildir.”

İmam Şafii *Rahîmehullahu Teala* Nass'ın zıttı olan “Zahir” kavramının açılımı ve gerekleri ile ihtilafın helal olan kısmını beyan etmiştir. Görüldüğü gibi haram olan ihtilafın aksine burada Kur'an ve Sünnet'te geçen delillerde kat'i nass kılınmış olanlarına muhalefetin sonucu olarak, Allah'a ve Rasûlü'ne muhalefet etmek yoktur. **Tam tersine Kur'an'da ve Sünnet'te geçen bu deliller; teville, ihtimale, zanna, kıyasa, tahsise, kayda, istisnaya vb. durumlara müsait olduğu için böyle bir durumda ihtilaf kaçınılmaz olmakta ve bu durumda kişi Allah'a ve Rasûlü'ne değil, kendi görüşünde olmayan başka birisine, başka kimsenin içtihadına muhalefet etmektedir.** Çünkü bu alanda delillerin zan ve ihtimal barındırması sebebiyle içtihad caizdir. Bir meselede içtihad ediliyorsa, beraberinde mutlaka ihtilaf vardır. Yani ihtilaf, içtihad bizzat bağlı olan ve onun sonucudur. İçtihadın sonucu olan bu ihtilaf ise Kur'an da ve Sünnet'te delilleri kati “Nass” değil “Zahir” olanlar hakkında söz konusudur.

Peki “Zahir deliller ve meseleler nedir? Ne demektir?” Kı-saca değinelim...

Yine İmam Cuveyni *Rahîmehullahu Teala* “*el-Varakat*” adlı eserinde diyor ki:

Zahir: Biri diğerinden daha açık olan iki manaya ihtimali olan şeydir.

Bu tariftten anlaşılıyor ki; Zahir, Nass’ın zıttıdır. Nass kati delil iken, Zahir zan ve ihtimal barındıran bir delildir. Hali itibariyle de ihtimalin söz konusu olduğu her şeyde de ihtilaf kaçınılmazdır. **İhtilafı muteber olan bütün fıkhi meselelerin delilleri böyledir. Burası İmam Şafii'nin caiz olduğunu söylediği ihtilafın temelini oluşturur.** Zaten ihtilaf sebeplerin başında delillerin zahir, yani ihtimalli olması gelmektedir.

Bu noktada; ihtilafın caiz olan kısmını anlamamız için, ihtilafın mahallini/yerini tayin etmeliyiz. İmam Şatibi *Rahîmehullahu Teala*’nın şu açıklamaları, İmam Şafii’nin açıklamaları ile beraber ihtilafın caiz olmadığı alan ile caiz olduğu alanın ne olduğunu anlamamıza daha çok yardımcı olacaktır:

مَحَالُّ الْاِجْتِهَادِ الْمُعْتَبَرِ هِيَ مَا تَرَدَّدَتْ بَيْنَ طَرَفَيْنِ وَضَحَّ فِي كُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا قَصْدُ الشَّارِعِ فِي الْاِثْبَاتِ فِي أَحَدِهِمَا وَالنَّفْيِ فِي الْاٰخَرِ؛ فَلَمْ تَنْصَرِفِ الْبَيِّنَةُ اِلَى طَرَفِ النَّفْيِ وَلَا اِلَى طَرَفِ الْاِثْبَاتِ.

Şer'an muteber olan icthâd mahalli/yeri, şariat koyucunun (yani Allahu Teala'nın) birinde müsbet/olumlu, diğerinde de menfi/olumsuz olmak üzere kastının açıkça belli olduğu iki uç arasında kalan, ne isbat tarafının ne de men' tarafının hükmünü açık ve seçik olarak almayan konulardır.

وَأِنْ أَتَى فِيهَا خِطَابٌ؛ فَإِمَّا أَنْ يَظْهَرَ فِيهِ لِلشَّارِعِ قَصْدٌ فِي النَّفْيِ أَوْ فِي الإِثْبَاتِ، أَوْ لَا فَإِنْ لَمْ يَظْهَرْ لَهُ قَصْدُ البَيِّنَةِ؛ فَهُوَ قِسْمُ المُتَشَابِهَاتِ، وَإِنْ ظَهَرَ؛ فَتَارَةً يَكُونُ قَطْعِيًّا، وَتَارَةً يَكُونُ غَيْرَ قَطْعِيٍّ،

Mükelleflerin fiilleri hakkında bir hitap gelmişse, onda şeriat koyucunun nefy veya isbat hakkındaki kastı ya açık olacaktır ya da olmayacaktır. Eğer o şeyde şeriat koyucunun kastı kesin olarak ortaya çıkmıyorsa, o şey müteşâbihât (şüpheli şeyler) kısmındandır. **Eğer ortaya çıkıyorsa, bu bazen kat'î şekilde olacak, bazen de kat'î olmayan biçimde gerçekleşecektir.**

فَأَمَّا القَطْعِيُّ؛ فَلَا مَجَالَ لِلنَّظَرِ فِيهِ بَعْدَ وُضُوحِ الحَقِّ فِي النَّفْيِ أَوْ فِي الإِثْبَاتِ، وَلَيْسَ مَحَلًّا لِلإِجْتِهَادِ، وَهُوَ قِسْمُ الوَاضِحَاتِ؛ لِأَنَّهُ وَاضِحُ الحُكْمِ حَقِيقَةً، وَالخَارِجُ عَنْهُ مُخْطِئٌ قَطْعًا،

Şeriat koyucunun kastının açık olduğu kat'î duruma gelince; burada nefy ya da isbat hakkında hak apaçık ortada iken değerlendirme yapmaya ihtiyaç yoktur ve bu gibi konular içtihadı mahal değildir. Bunlar durumu açık seçik olan kısmı teşkil eder. Çünkü bunların hükmü hakikaten açıktır ve bunların dışına çıkan kesin olarak hatalıdır.

وَأَمَّا غَيْرُ القَطْعِيِّ؛ فَلَا يَكُونُ كَذَلِكَ إِلَّا مَعَ دُخُولِ اِحْتِمَالٍ فِيهِ أَنْ يَقْصِدَ الشَّارِعُ مُعَارِضَةً أَوْ لَا؛ فَلَيْسَ مِنَ الوَاضِحَاتِ بِإِطْلَاقٍ، بَلْ بِالإِضَافَةِ إِلَى مَا هُوَ أَخْفَى مِنْهُ، كَمَا أَنَّهُ يُعَدُّ غَيْرَ وَاضِحٍ بِالنِّسْبَةِ إِلَى مَا هُوَ أَوْضَحُ مِنْهُ.

Şeriat koyucunun kastının (açık olmadığı) kat'î olmayan (zanni) duruma gelince; bu kısım ise önceki gibi değildir ve onda mutlaka Şeriat koyucunun (mükelleflerine olan hitabında, yani ayet ve hadislerde) zıddını murad

edip etmediğine dair bir ihtimal bulunur. Dolayısıyla bunlar mutlak anlamda açık seçik olan kısımdan değildir. Bilâkis kendilerinden daha kapalı olanlara nisbetle görelî bir açıklık kazanırlar. Nitekim kendilerinden daha açık olana nisbetle de yine görelî olarak kapalı sayılırlar.¹³

İmam Şatibi'nin açıklamaları gerçekten güzeldir ve içtihadın bizzat şeriat koyucunun hitabını teşkil eden, lakin zan ve ihtimal barındıran ayet ve hadislerden kaynaklandığını, delleti kati/kesin ve sarîh/açık olmayan delillerde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.

Binaenaleyh bu durum dalalet ve ilhad ehli cahillere kaçış fırsatı vermemektedir. Zira onlar, bu tarz içtihadın caiz olduğu ve bu sebeple ihtilafın doğduğu meselelerde; kendilerince bir meselede görüş beyan edip, o görüşe muhalefet eden herkesi sapık ilan ettikleri, bin dört yüz sene sonra yeni bir görüş ortaya attıkları açığa çıktığı zaman, **kendilerine “Şu falanca alim neden muhalefet etmiş?”** denildiğinde **“Ona delil ulaşmamıştır, o mazurdur”** diyerek, güya ihtilaf edilen meseleleri, sadece delillerin kendilerine ulaşmadığı kimselere tahsis ederek, ihtilafın varlığını ortadan kaldıracaklar. Halbuki durum onların zannıdır, ilim ifade etmemektedir...

Allahu Teala şöyle buyurmaktadır:

“Onların çoğunluğu zandan başkasına uymaz. Gerçekten zan ise, haktan hiçbir şeyi sağlayamaz. Şüphesiz Allah, onların işlemekte olduklarını bilendir.”¹⁴

Allah'tan afiyet diler, hakkı arayanları hakka isabet ettirmesini, batıldan imtina ettirmesini isteriz! Alimlerin ihtilaf sebeplerini araştırıp inceleyen herkes görecektir ki, ihtilafın temel sebeplerinin büyük bir kısmı; Kur'an ve Sünnet'te geçen delillerin bizzat kendisidir. **Alimlere delil ulaşmaması, bu**

¹³ el-Muvafakat 5/115; Türkçe için bkz: el-Muvafakat 4/155-156, İz Yayıncılık, 4. Baskı 2010 İstanbul

¹⁴ Yunus, 36

sebeplerden bir sebep olmakla birlikte belki en son düşünülecek, diğer sebeplere nazaran önceliği olmayan bir sebeptir. İmam Şatibi'nin belirttiği içtihadın mahalli/yeri Allah ve Rasûlü'nün hitabında, zan ve ihtimal bulunan bu sebeple, kati olmayıp zanni olan deliller ihtilafın bizzat sebebini teşkil etmektedir. **Zaten alimlerin dinin fûrusunda yapmış oldukları bu ihtilaf, bu içtihad alanında, içtihad etmenin bizzat neticesi ve sonucudur.**

Bu yüzden İmam Şatibi *Rahîmehullahu Teala* başka bir eserinde; sahabenin ihtilafı hakkında Ömer b. Abdulaziz'den naklettiği sözün ardında şöyle demiştir:

أَتَّهُمْ فَتَحُوا لِلنَّاسِ بَابَ الاجْتِهَادِ وَجَوَازَ الاختِلَافِ فِيهِ، لِأَنَّهُمْ لَوْ لَمْ يَفْتَحُوهُ لَكَانَ الْمُجْتَهِدُونَ فِي ضَيْقٍ، لِأَنَّ مَجَالَ الاجتهاد والظنون لَا تَتَفَقُّ عَادَةً - كَمَا تَقَدَّمَ - فَيَصِيرُ أَهْلُ الاجْتِهَادِ مَعَ تَكْلِيفِهِمْ بِاتِّبَاعِ مَا غَلَبَ عَلَى ظُنُونِهِمْ مُكَلَّفِينَ بِاتِّبَاعِ خِلَافِهِ، وَهُوَ نَوْعٌ مِنْ تَكْلِيفٍ مَا لَا يُطَاقُ، وَذَلِكَ مِنْ أَعْظَمِ الضَّيْقِ، فَوَسَّعَ اللهُ عَلَى الْأُمَّةِ بِوُجُودِ الخِلَافِ / الْفُرُوعِ فِيهِمْ، فَكَانَ فَتْحُ بَابِ لِلْأُمَّةِ لِلدُّخُولِ فِي هَذِهِ الرَّحْمَةِ، فَكَيْفَ لَا يَدْخُلُونَ فِي قِسْمِ (مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ) فَاخْتِلَافُهُمْ فِي الْفُرُوعِ كاتفاقهم فيها، والحمد لله

Onlar (yani sahabe) insanlara ictihad kapısını ve bu hususta (yani içtihadi meselelerde) ihtilafın caiz olma yolunu açmışlardır. Çünkü eğer onlar bu yolu açmasalardı, müçtehidler sıkıntıya düşeceklerdi. Çünkü ictihad ve zanlara açık alanlarda genellikle tek görüş olmaz. Bu durumda ictihad ehli olanlar bir meselede kendi zanlarına göre baskın olan görüşe uymakla yükümlü olmakla beraber; diğer muhalifi olan görüşe uymakla mükellef olurlardı. Bu ise güç yetirilmeyecek bir şey ile yükümlü olma cinsinden ve en büyük sıkıntılardan- dır.

Yüce Allah, fer'i (meselelerdeki) ihtilafın varlığı ile bu ümmete bir genişlik vermiştir. Böylece ümmetin bu rah-

mete girmesi için kapı açılmıştır. Şimdi nasıl olurda (ihtilaf eden bu müçtehidler) “Rabbinin rahmet ettikleri hariç...”¹⁵ (ayette Allah’ın rahmet ettiği kimseler) kısmına dahil olmazlar? Onların füru meselelerde ihtilaf etmeleri, tıpkı füru meseleler de ittifak etmeleri gibidir. Allah’a hamdolsun...¹⁶

Tenbih: İmam Şatibi'nin zikrettiği ayetin tamamı şöyledir: "Fakat Rabbinin merhamet ettikleri müstesna, onlar ihtilafa devam edeceklerdir. Zaten onları bunun için yarattı."¹⁷ Bazı dalalet ve ilhad ehli bu ve benzeri ihtilafı yeren ayetleri getirerek, ihtilafın rahmet olmadığını ispatlamaya çalışmaktadır. İmam Şatibi ise bu ayetin kapsamına, ihtilaf eden müçtehid ulemanın girmediğini açıkça belirtmekte, ihtilaf edegelen ümmetin rahmet üzere olduğunu beyan etmektedir. Bu açıdan İmam Şatibi'nin bu açıklaması, bu ve benzeri ayetleri kendi heva ve heveslerine göre yorumlayan, dalalet ve ilhad ehline tokat gibi bir cevaptır. Allah'ın izni ve yardımı ile ileride özel olarak buradaki ve benzeri diğer ayetlerin izahı ve tefsirleri gelecektir.

Açıkça görüldüğü üzere; içtihadın mahalli olan zan ve ihtimal barındıran ayet ve hadisler bizzat ihtilafın sebebini teşkil etmektedir. Bu delillerde içtihad kapısı açık olduğu gibi ihtilaf kapısı açıktır. Bu konularda nasıl içtihad etmek övülmüşse, ihtilaf etmekte övülmüştür, yerilmemiştir. Çünkü ihtilaf bizzat içtihadın neticesidir. Tabiri caizse, içtihad ve ihtilaf et ile kemik gibidir...

Delillerinin zan ve ihtimal barındırması sebebi ile hakkında içtihadın caiz olduğu ve bunun sonucu olarak ümmetin ihtilaf ettiği meselelere örnek olarak; namazı kasıtlı olarak terk edenin hükmü hakkında ki ihtilafı verebiliriz...

¹⁵ Hud, 119

¹⁶ el-İtisam 3/96

¹⁷ Hud, 118-119

Namazı kasıtlı olarak terk edenin hükmünün küfür olduğuna dair bütün deliller Zahir'dir, Nass değildir. Kati değildir, zanni ve ihtimallidir. Allah ve Rasûlü'nün bu konuda ki hitaplarında ki (yani ayet ve hadislerde ki) muadlarının zanni ve ihtimalli olması sebebiyle, hükmü kesin olarak belli değildir. Ya bizzat delillerin kendisiyle ya da başka deliller ve karineler ile farklı bir ihtimale hamledilebilme imkanı vardır. Bu ihtimallerden biri diğerine de muhakkak ağır basar. Ama bu içtihad sahibine göre değişebilir. Bu yüzden bu mesele de ki deliller görüş sahiplerine (müçtehidlere) olumlu veya olumsuz yönde ağır basar. **O yüzden bu nokta da içtihad etmekte, ihtilaf etmekte caizdir, övülmüştür!**

Şayet namazı kasıtlı olarak terk edenin hükmü noktasında deliller namazı kasıtlı olarak terk edenin kafir olacağı yönünde, namazın farziyeti gibi kat'i nass olunsaydı, ümmet kesinlikle ihtilaf etmez, ittifak ederdi. **Çünkü, Kur'an ve Sünnet'teki delillerin kati ve sarih olduğu hiç bir mesele de, ümmet ihtilaf etmemiştir, ittifak etmiştir. Aynı şekilde Kur'an ve Sünnet'teki delillerin zanni ve hafi/kapalı olduğu hiç bir meselede, ümmet ittifak etmemiş, hep ihtilaf etmiştir.** İhtilafın caiz ve muteber olduğu bu gibi konularda; bu gün bazı sapkın taifelerin aksine hiçbir alim namazı kasıtlı olarak terk edeni tekfir etmediği için bir başka alimi fiskla, fucurla, bidatle, sünnet'e muhalefetle hatta küfürle itham etmemiştir.

Burada ümmetin ihtilafını reddedip, bir takım ayetlere, hadislere hatta -hevasına uyduğu müddetçe- alimlerin sözlerine dayanarak, namazı kasıtlı olarak terk edenin tekfir edileceği yönündeki görüşü benimseyen ve kendi habis reyleri ve fasit akılları ile vardıkları bu neticeyi "kati nass" görerek, alimleri bidatçi veya kafir ilan edenler, yukarıda zikretmiş olduğumuz usulleri bir birine katıp karıştırmışlardır. Dinin usulü ile fûrusunu ayırma-

mışlar, hakkında kati delillerin olup icma edilen meseleleri, hakkında kati deliller olmayan zanni olup, ihtilaf edilen meseleleri temyiz edememişlerdir. İcma edilen her meselede ihtilaf, ihtilaf edilen her meselede icma olduğu zannına kapılmışlardır.

Bu açıdan onlara şöyle bir soru sorulabilir: **“Siz hiç namazı inkar eden kişinin kafir olduğu hususunda, bidat ehli de dahil Müslümanlardan bir kimsenin ihtilaf ettiğini gördünüz mü?”** Cevap olarak **“Hayır”** demesi kaçınılmazdır. **“Peki neden ihtilaf etmemişlerdir?”** diye sorduğumuzda verilecek cevap **“Çünkü Kuran, Sünnet ve icma namazın farz olduğunu kati/kesin surette beyan etmektedir.”** diyecektir. Biraz daha akıllıysa **“Ümmet sapıklık üzere birleşmez, ümmetin icması hüccettir, ümmette bu hususta icma etmiştir”** diyecektir. **“Peki nasıl olurda bidat ehli de dahil olmak üzere, bütün Ehli kıble namazı inkar edenin kafir olduğunda icma ederken, namazı tembellik vb. sebeplerden ötürü kasıtlı olarak terk edenin kafir olup olmadığında, amelinin dinden çıkartan büyük küfür/şirk mi, yoksa dinden çıkarmayan küçük küfür/şirk mi olduğunda ihtilaf edebiliyor?”**

İşte bu soru yukarıda zikretmiş olduğumuz usulleri terk eden, bu usulleri zayi eden insanların, ancak bu usullere dönerek açıklayabilecekleri, aksi taktirde sapıklıklarını artırmaya devam edecekleri bir sorudur. Bu soru karşısında asla bir netice alamazlar. **Şeyhû'l-İslam Muhammed b. Abdulvehhab'ın dediği gibi; her kim usulleri zayi ederse, vusullerden/sonuçlardan mahrum kalır...**

Halbuki; Rabbani Evliya Ulemanın, namazı inkar edenin tekfiri hakkında ittifak etmeleri gibi, namazı kasıtlı olarak terk edenin tekfiri hakkında ittifak etmeyip, bilakis ihtilaf etmeleri; bu meselede ki delillerin kati ve sarih olmadığına, bilakis zanni ve ihtimalli olduğuna büyük bir delildir. Çünkü ümmet sapıklık üzere birleşmez!

Konunun başından beri yer yer zikrettiğimiz, ümmetin icmasının değerini anlayıp bilmek ve ümmetin sapıklık üzere birleşmeyeceğine inanmak; bu meselede ve başka meselelerde hakka isabet hususunda büyük bir mihenk taşıdır. O yüzden, hak arayıcısının mutlaka sahip olması gereken bu usulü, önemine binaen tekrar ediyoruz. Zira bir çiviye çakmak için, bir kaç kere vurmak gerekir...

ÜMMETİN İHTİLAFINDA ALLAHU TEALA'NIN RAHMETİNİN KAPSAMINA DAİR ALİMLERİN BEYANI VE BU KONUDAKİ HİKMETİN İZAHI

Bu bağlamda, sahih usul ve menhec yoksunu kimselerin bu noktada; **"İhtilafın rahmet olması mümkün değildir, zira Allahu Teala Kur'an'da ihtilafı yermiştir, ittifakı övmüştür, insanları vahdet olmalarını istemiştir, şayet ihtilaf rahmet olsaydı, ittifak azap olurdu, ihtilaf ittifaktan daha hayırlı olurdu"** vb. gibi kelamlar ederek Allah'ın rahmetini ağızıyla söndürmeye çalışıp, ümmetin ihtilafını tamamen red ettiğini hatırlatmak isterim. Şimdi ise bu batıl kelamları yok edip, gönüllere bu konuda yeterli olan ilmi beyan edecek alimlerin kavillerini sarf edeceğiz.

Şeyhû'l-İslam İbn Teymiyye *Rahîmehullahu Teala* şöyle demiştir:

"Şüphesiz genel herkesi bütün hükümlerde muayyen tek bir söze bağlı kalmakla zorlamak hususunda; zorluk ve Allahu Teala'nın şu kavliyle nefyedilmiş büyük bir sıkıntı vardır.

"Dinde sizin üzerinize hiçbir güçlük yükledi."¹⁸

Allah (bu) ümmete alimlerin ihtilafını rahmet ve genişlik kılmıştır. Müslümanlarda her asırda ve şehirde kendileri nezdinde ilmiyle bilinen alimleri taklid ede gelmişlerdir.¹⁹ İbnu'l-Kayyım *Rahîmehullahu Teala* şöyle demektedir:

Bununla; Fûru' meselelerinde ihtilaf ile usulde ki akaid meselelerinde ki ihtilafın farkı ortaya çıkmış olur. Muhakkak ki biz Rasûlullah *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in ashabını –Allah onlardan razı olsun- kendisinden sonra dinin hükümlerinde ihtilaf

¹⁸ Hac, 78

¹⁹ Şerhu'l Umdeti'l-Fıkh 1/569, Daru'l-Asime, 1997

ederken bulduk. **Onlar (bu yüzden) tefrikaya düşmedi ve gruplaşmadı. Çünkü onlar din konusunda birbirlerinden ayrılmadılar. Kendilerine izin verilen (içtihadı açık) hususlarda araştırma yaptılar. Böylece sözleri, görüşleri birçok meselede farklılaştı.**

Mesela (miras hukukuyla alakalı olarak) dedenin, (ömeriyye farızasında) mirasa beraber ortak olanların, (farz ve asabe dışında kalan akrabalar demek olan) zev'il erham'ın, (efendisine çocuk doğuran) ümmü veled cariyelerin payları ve benzerleri gibi. Böylece onlar bu şeylerde ki ihtilaflarından ötürü övülmüş oldular. **İşte ihtilafın bu çeşidi (Allah) bu ümmeti tevfiğ ve yakın ile desteklediği rahmet olan kısmıdır.**

Sonra (Allah) alimlere tenzilde (kitapta) ve sünnette hükmünü bulamadıkları şeyleri araştırmada genişlik verdi. Bu ihtilafla birlikte (kendi aralarında) sevgi ve samimiyet ehli oldular, aralarındaki İslam kardeşliği de baki kaldı ve aralarında bu ülfete dayalı düzen onlardan ayrılmadı.

Ne zaman ki; helak edici, kendi taraftarlarını ateşe davet eden bu hevalar, hizipler ortaya çıktı, işte o zaman dinde kardeşlik bağı koptu ve ülfet kayboldu. Bu durum uzaklığa ve fırkalaşmaya delalet etmektedir. Ancak (bu durum sonradan icad edilmiş) muhdes meselelerde ortaya çıkmıştır ki bunlar, onların ihtilaf etmeleri ve birbirlerini küfürle itham etmeleri için şeytanın bidat olarak ortaya attığı ve dostlarının ağzına telkin ettiği şeylerdir.

İslam'da sonradan ortaya çıkmış olan her meseleye insanlar dalmış ve ihtilaf etmişlerdir. **Halbuki bu ihtilaf onlar (sahabe) arasında düşmanlığı, noksanlığı ve ayrılığı doğurmamıştır. Bilakis onlar arasında, uyuşma, samimiyet, sevgi, rahmet ve şefkat baki kalmıştır. Biz biliyoruz ki bu durum İslam'ın meselelerinden olup onda araştırma yapmak caizdir. Bu görüşlerden birini dile getiren başka bir**

kimsenin bundan dolayı bidatçi sayılmasını ve tekfir edilmesini gerektirmez. Tıpkı sahabe ve tabiin arasında zühur eden ihtilaf gibi...²⁰

El-Hatib (el-Bağdadi) Malik'in Ravilerinden, İsmail b. Ebi Mücalid'den Harun Reşid'in (İmam) Malik b. Enes'e (hitaben) şöyle dediğini aktarmıştır:

Ey Ebu Abdullah! Bu kitaplarla (Muvatta'yı kastediyor) ümmeti sorumlu tutmak için bu kitapları yazdıralım, İslam'ın yayıldığı bölgelere dağıtalım.

Bunun üzerine İmam Malik şöyle dedi:

"Ey Müminleri emiri! Şüphesiz alimlerin ihtilafı Allah'ın bu ümmete rahmetidir. Herkes kendi yanında sahih bulduğuna tabi olur. Hepsi hidayet üzeredir ve hepsi Allahu Teala'nın rızasını istemektedir."²¹

Abdullah b. Abdulhakem (İmam) Maliği şöyle derken işittim demiştir:

Harun Reşid benimle üç şey hakkında istişare etti. (Bunlardan birincisi) Muvattayı Ka'beye asmak ve insanları (sadece) ondaki şeylerle sorumlu tutmaktı...

Dedim ki: Muvatta'yı (ka'beye) asmaya gelince; şüphesiz sahabe furû'da ihtilaf etmiş, (her biri farklı görüşlere) ayrılmıştır. Hepsi kendine göre isabet etmiştir...

İmam Zehebi *Rahîmehullahu Teala* bu rivayet için "isnadı hasendir" demiştir.²²

Yapmış olduğumuz bu nakiller bidayette zikrettiğim, ilhad ehlinin safsata ve tantanalarını red eder mahiyettedir. Bu tarz sözler şeriatin maksatlarından ve Allahu Teala'nın hitabını yerli yerine koymayan mulhidlerden sadır olur. Nitekim bu

²⁰ Muhtasar'us-Seva'iki'l-Mursele S.600, Daru'l-Hadis, Kahire 2001

²¹ el-Hasaisu'l Kubra, 2/370, Daru'l-Kutubi'l-İlmiyye

²² Siyer'u A'lam'in Nubela 7/180, Daru'l-Hadis, 2006

mulhidlerden sadır olan bu sözler geçmiş mulhid, bidatçı atalarından kendilerine miras kalan sözlerdir! Bundan sonra yapacağımız şu nakle dikkat edilmesini tavsiye ediyoruz.

Hattabî *Rahîmehullahu Teala* şöyle demiştir:

Nebi *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'den: "**Ümmetimin ihtilafı rahmettir**" dediği rivâyet edilmiştir. Bunun üzerine Ömer de onun buyurduğunu doğru ve isabetli bulmuştu.

"**Ümmetimin ihtilafı rahmettir**" hadisine iki kişi itiraz etmiştir. Bunlardan birisi dine bağlılığı hususunda tenkit edilmiş, itham altında bulunan birisidir. O da Amr b. Bahr el-Câhız'dır.²³

Diğeri ise basitlikle ve müstehcenlikle bilinen birisidir. Bu da İshak b. İbrahim el-Mevsîli'dir. Çünkü o el-Egani isimli kitabını yazıp bu kitaptaki bâtıllarda işi ileri götürdükten sonra bunların günahları ile yetinmeyerek kitabının başına hadis ashabını yermekle başlamış ve onların dirayet edip anlamadıkları şeyleri rivâyet ettiklerini ileri sürmüştür.²⁴

Kendisi ve Câhız: **Eğer ihtilaf rahmet olmuş olsaydı ittifak azap olmalıydı demişler sonra da ümmetin ihtilafının özel olarak Nebi *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in zamanında bir rahmet olduğunu ileri sürmüşlerdir.** Çünkü aralarında ihtilaf ettikleri vakit ona soru sorar o da kendilerine beyan ederdi.

Böyle tutarsız bir itiraza cevap da şöyledir: Bir şeyin rahmet olması onun zıddının azap olmasını gerektirmez. **Böyle bir ilkeye cahil ya da bilmezlikten gelen başkası bağlı kal-**

²³ Mutezile Belamıdır!

²⁴ Bu sapığın kitabında yazdıklarına dikkat edin! Zira bu gün kendince hadisleri alıp, alimlerin ihtilafı red ederek, tek görüşün varlığına inanarak ahkam kesen, içtihad makamına kendini oturtan ve din hakkında ileri geri konuşup, alimleri hataya hatta sapıklığa nisbet etmekten utanmayan bu mulhidler, lisanı halleri ile başta sahabenin ve diğer alimlerin anlamadığı şeyleri kendilerinin anladığını iddia ederler! Adeta böyle insanlar dinde kapalı olan şeyleri keşfetmişler! SubhanAllah...

maz ve bunu söz konusu etmez. Nitekim yüce Allah da: "**Geceyi ve gündüzü sizin için sükun bulasınız ve lütfundan arayasınız diye yaratmış olması onun rahmetindedir**"²⁵ buyurmaktadır. Yüce Allah geceyi rahmet diye nitelendirmekle birlikte bundan gündüzün azap olması gerekmemektedir. Bu ise hakkında şüphenin söz konusu olmayacağı apaçık bir husustur.

Din hususunda ihtilaf üç kısma ayrılır:

Birincisi: Yaratıcının varlığı ve vahdaniyeti hakkındadır. Bunu inkâr etmek küfürdür.

İkincisi: onun sıfatları ve meşietini ile ilgilidir bunu inkar etmek bidattir.

Üçüncüsü: Hakkında çeşitli hükümlerin bulunma ihtimali bulunan fer'i ahkamdır. İşte yüce Allah bunu bir rahmet ve ilim adamları için bir üstünlük sebebi kılmıştır. "**Ümmetimin ihtilafı rahmettir**" hadisinden kastedilen de budur!²⁶

Alimlerin ihtilafını reddeden mülhidler; Allahu Teala'nın rahmetini ağızlarıyla söndürmek isteyen kimseler olup geçmişteki ehl-i sünnet'in değil, ehl-i bidat'in izinden gittikleri açıktır. Dahası bu sapıklık bizatihi; Rasûlullah *Sallallâhu Aleyhi ve Sellem*'in dizinin dibinde yetişmesine rağmen tekbirden selama kadar bir çok meselede ihtilaf eden ve bu ihtilafı ciltlerce kitapta mahfuz olan sahabelerin rahmete değil, bilakis dalalet müstehak olmasını gerekli kılmaz kaçınılmazdır. Ümmetin ihtilafını reddeden herkes; kendisinin hidayet ümmetin de sapıklık üzere olduğunu itiraf etmekle karşı karşıyadır.

İbn Kudame el-Hanbeli *Rahîmehullahu Teala*; bu gün "mezheplerin bidat, alimlerin ihtilafının dalalet olduğunu, mezheplere ve alimlere uymanın gerekmediğini, bunun kınanacak bir durum olduğunu" söyleyenlerin aksine şöyle demektedir:

²⁵ Kasas, 73

²⁶ Minhac Şerhu Sahih'i Muslim, 11/99-100

"Dört mezhep (imamlarında olduğu) gibi fer'i meselelerde İmam'a uymaya gelince bu durum kınanmamıştır. Esasında fer'i meselelerdeki ihtilaf rahmettir ve ihtilafa düşenler ihtilaflarında övülmüştür İctihadları sebebiyle ödüllendirileceklerdir. İhtilafları büyük rahmet ve icmaları kat'i delildir."²⁷

Açıkça görüldüğü üzere Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat usuli, muhkem, kat'i ve icmai olan hiçbir meselede ihtilaf etmemiş, ihtilafa müsaade etmemiş, edeni yerine göre küfürle yada bidate itham etmişlerdir. Bunun dışında Fûrui meseleler, alimlerin ihtilafına konu olan namaz, zekat, oruç vb. ibadetlerin, muamelatların, cezaların yani hükümlerin keyfiyetine dair olan ihtilaflarda ise alimler birbirini ancak hataya nisbet etmiştir. Sapıklığa, bidate veya küfre değil... İşte bu kısım, Allahu Teala'nın alimler için rahmet kıldığı, alimlerin birbirine üstün gelmeleri için kendilerine bahsettiği rahmet ve hikmet dolu geniş bir alandır. Bundan mütevellit eline geçirdiği ilk hadisle alimlerin bu tür ihtilafını inkar edip, onları dalalete nisbet eden herkes yukarıda izahını yapmaya çalıştığımız, sahîh selefi menhecden sapmış ve ilhada gitmiştir. Allah'a hamd olsun, bu gayet açık bir husustur!

²⁷ Luma'tu'l İtikadi'l-Hadi ila Sebili'r-Reşad